

СХІДНЕ ПОЛІССЯ: МІКРОТОПОНІМІЯ В КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ СИСТЕМИ

Шклярк В. А. Мікратапанімія Усходняга Палесся ў кантэксте развіцця рэгіянальнай лексічнай сістэмы / В. А. Шклярк. – Мінск : Беларуская навука, 2017. – 196 с.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2020.72.10936>

Східне Полісся – особлива територія на карті слов'ян, тому нею цікавились у всі часи не лише лінгвісти, але й історики, етнографи, археологи та багато інших, котрі хотіли розгадати феномен поліщука і його землі. Авторіві монографії вдалося зробити вагомий крок у напрямку до його пізнання і знайти той ракурс, під яким можна розгледіти феномен цієї території – діалектне мовлення та оніми, які властиві цій землі.

Праця В. О. Шклярка “Мікратапанімія Східного Полісся в контексті розвитку регіональної лексичної системи” (“Мікратапанімія Усходняга Палесся ў кантэксте развіцця рэгіянальнай лексічнай сістэмы”) чітко і логічно структурована і зумовлена завданням, яке визначив дослідник і виніс його в назву книги, – проаналізувати мікратапанімію Східного Полісся з огляду на функціонування лексичної системи цього специфічного регіону Білорусі. Актуальність дослідження В. О. Шклярка є безперечною, вона полягає в тому, що розгляд великого за обсягом фактичного матеріалу допомагає не тільки виявити типові для регіону назви дрібних географічних об'єктів, а й встановити межі їх поширення. Вивчення мікратапанімії специфіки мовного ландшафту краю дає підстави судити про східнополіський лексикон загалом і забезпечити дослідників місцевих говірок багатим допоміжним матеріалом. Така робота є додатковим джерелом інформації, що стосується складної історії Східного Полісся, особливостей природно-географічних умов цього регіону і особливостей практичної діяльності його мешканців, що особливо актуально в зв'язку з руйнівними наслідками аварії на Чорнобильській АЕС і втратою значної частини матеріальної та духовної культури на цій території.

Перша частина дослідження присвячена репрезентації таких напрямів опрацювання цієї теми: історичні передумови формування специфіки регіону; етнографічні аспекти вивчення і диференціації краю; діалектна стратифікація регіону і дослідження місцевих говірок; мікратапанімія простір як об'єкт вивчення. Учений провів серйозний збір матеріалу польовим способом, уклав об'ємну картотеку (понад 30 тисяч найменувань), особлива заслуга дослідника полягає в тому, що він бере до уваги позамовні чинники, за допомогою яких сформувалася своєрідна лексична система Східного Полісся.

У другій частині дослідник зосередився на аналізі найменувань мікрооб'єктів, які співвідносяться з натурогенним позитивним і негативним рельєфом.

Третю главу праці В. О. Шклярник присвятив дослідженню антропогенних мікротопонімів. Учений зосередився на аналізі назв, пов'язаних із земельними ділянками і землеробською лексикою, назвами поселень та їх частин. Саме другий і третій розділи роботи найцінніші для ономастики, адже дослідник продемонстрував унікальні приклади того, як відбувалася онімізація апелятивної місцевої лексики Східного Полісся. Автор проаналізував найменування мікрооб'єктів, які утворилися за допомогою онімізації апелятивів: гора, острів, гряда, грива, болото, мох, долина, лог, лощина, плав, луг тощо. Варто зазначити, що опрацювання матеріалу вирізняється особливою ретельністю, глибиною, вичерпністю. У книзі представлені цікаві спостереження автора щодо поширення деяких апелятивів, зокрема острів і пагорб, які по-різному представлені на території Східного Полісся; дослідник таку нерівномірність у поширенні пояснив географічними особливостями краю, використанням синонімічних апелятивів та зміною семантичного наповнення цих загальних назв. Труднощі у дослідженні апелятивів та мікротопонімів цієї території пов'язано ще й із полісемією, тому в окремих випадках у монографії представлено по кілька варіантів обґрунтування назв, це головне стосується апелятивів болото, мох, луг, плесо, струга. Принципово важливим є те, що автор опирається на регіональні особливості функціонування лексем.

Серед антропогенних мікротопонімів автор виокремив відповідні групи, мотивовані широким семантичним спектром мотивувальних баз. Важливим є те, що у третьому розділі він послідовно застосовує діахронно-синхронний підхід щодо аналізу відповідних лексичних явищ і ареальну диференціацію деяких апелятивів та мікротопонімів відповідно. Зокрема В. О. Шклярник уважає, що на формування сучасного східнополіського лінгвогеографічного ландшафту суттєво вплинули не лише інтралінгвальні чинники, а й географічні, історичні, соціально-економічні, зокрема зникнення підсічної форми обробітку землі.

Особливо варто відзначити те, що в монографії представлено 14 картосхем. На них репрезентовано території Східного Полісся, розселення дреговичів у XI–XIII ст., Турівське і Слуцьке князівства, Мозирські, Турівські та Слуцькі землі. Ці чотири картосхеми запозичені з авторитетних видань, однак решта – самостійно виконані, на яких візуалізовано ареал найважливіших з наукового погляду апелятивів, які співвідносяться з мікротопонімами.

Важливими є додатки в цій праці (Список апелятивів та Список мікротопонімів), які полегшують роботу з фактажем монографії. Особливу увагу звертаю на Список інформаторів, які були задіяні до збору даних, адже всі філологи добре розуміють, наскільки цінним є наживо зібраний діалектний та онімний матеріали.

Щодо наукової літератури, на яку посилається автор, то її варто було б розширити загальнослов'янськими мікротопонімичними дослідженнями, зокрема українськими, адже в ономастиці України є значні здобутки в опрацюванні мікротопонімного матеріалу.

Думаю, що монографія “Мікротопонімія Східного Полісся в контексті розвитку регіональної лексичної системи” стане значною підмогою для тих науковців, які вивчатимуть лексичну систему і мікротопонімію української частини Полісся. Перспективу цього дослідження вбачаю у тому, що варто було б розширити спектр студій і укласти “Словник мікротопонімів Східного Полісся”, який би міг бути вагомим внеском у вивчення українсько-білоруського порубіжжя. Значною заслугою автора монографії є те, що він вводить у широкий мовознавчий обіг новий фактологічний матеріал. Цікавими були б і зіставні розвідки інших частин Полісся, що дало б можливість не лише узагальнити спостереження над мікротопонімією і лексичною системою, а й зробити теоретичні висновки щодо унікальності Полісся загалом. І ще одна перспектива: підхід до аналізу мікротопонімії визначеної території в контексті розвитку регіональної лексичної системи є актуальним, адже саме така методика забезпечує комплексність у наукових студіях, тому використання таких способів та підходів вивчення онімного матеріалу надає більше можливостей пізнання системи мови, історії тощо.

Вітаємо Національну академію наук Білорусі, Центр досліджень білоруської культури, мови і літератури, Інститут мовознавства імені Якуба Коласа і самого автора В. О. Шклярка з появою ґрунтовного дослідження мікротопонімії та діалектної лексики Східного Полісся і чекаємо на наступні наукові кроки щодо вивчення онімного простору.

Зоряна Купчинська,

**доктор філологічних наук,
доцент кафедри української мови імені професора Івана Ковалика
Львівського національного університету імені Івана Франка**